

INTRODUCERE

În abordarea personalității individului implicat în conflictul cu legea, psihologia judiciară tratează problematica complexă a mărturiei judiciare, reliefând premisele psihologice ale mărturiei, legile percepției senzoriale în formarea depozițiilor testimoniale, limitele psihofiziologice ale sensibilității, influența factorilor obiectivi și subiectivi în procesele perceptive, calitățile proceselor de memorare oglindite în potențialele de reproducere și recunoaștere, aprecierea mărturiei în raport cu personalitatea și interesele martorului în cauză, precum și problematica bunei credințe (Mitrofan, Zdrengea, Butoi, 1992).

Experții psihologi activează în toate domeniile judiciare, pentru a contribui la elucidarea unor aspecte de ordin psihologic, de care depinde, într-o mai mare sau mai mică măsură, soluționarea unui caz judiciar. Psihologul poate desfășura activități ca expert, mediator sau consultant, poate realiza evaluări și interpretări asupra datelor, analiza declarațiilor martorilor, analiza grafologică, evaluarea personalității inculpaților, evaluarea tendinței la delincvență sau a gradului de pericolozitate într-un caz sau altul. Buna prestație a psihologului ca expert este condiționată de specializarea sa în domeniul de interes, de experiența acumulată în timp, de obiectivitatea sa în timpul investigațiilor și, desigur, de claritatea raportului întocmit în care trebuie să răspundă la toate întrebările semnificative pentru cazul dat.

Un loc important este deținut de problematica psihologică a anchetei judiciare, în cadrul căreia relația anchetator-anchetat pleacă de la psihologia infractorului și va evidenția ample aspecte psihocomportamentale și de contact interpersonal oglindite în atitudini și forme de manifestare ale conduitei (sincere

sau simulate) persoanei ce face obiectul anchetei judiciare. Psihologia judiciară atrage atenția asupra propriilor limite ale anchetatorului și magistratului în genere, tributare structurilor sale temperamental-caracteriale, ilustrând existența diferitelor tipologii și conduite ce pot apărea pe parcursul anchetei judiciare și îndemnând totodată la serioase reflecții și atitudini de autocontrol.

Fundamentarea prezenței psihologiei judiciare pe terenul dreptului este demonstrată de faptul că înainte de a fi existat raporturile de drept, în societate au evoluat raporturi naturale, interumane, cu conținut și motivație psihologică, interesele părților fiind determinate de motivații și scopuri, energizate de mobilizarea voinței fizice și psihice a agenților de drept, precedate sub aspect cognitiv de procese complexe de deliberare sub aspectul prevederii și anticipării urmărilor.

O analiză strict psihologică a actului infracțional, fundamentată exclusiv pe cerințele determinării conținutului juridic al infracțiunii, constă în analiza modului în care în pregătirea, săvârșirea și atitudinea post-infracțională se manifestă psihicul autorului, elementele sale: inteligența, afectivitatea și voința. Dacă o asemenea analiză este indispensabilă pentru stabilirea responsabilității, cu cele două elemente, discernământul și libertatea, și a culpabilității în formele sale curente de manifestare, intenția în variantele sale sau culpa, de asemenea, în variantele sale, ea nu mai este suficientă pentru criminogeneză și funcțiile sale principale: cunoașterea cauzelor criminalității în general și în mod individual pentru fiecare infracțiune; organizarea socială a prevenirii infracțiunilor; individualizarea pedepsei; tratamentul în penitenciar și tratamentul post-execuțional. Acestea sunt principalele motive pentru care și în psihologia judiciară ca și în criminologie se operează cu conceptul de personalitate.

Premisele cercetării comportamentului deviant sunt psihologice atât la nivel substanțial, pentru că se cercetează personalitatea infractorului, cât și la nivel metodologic, pentru că se utilizează testele psihologice.

1. NOȚIUNI INTRODUCTIVE ÎN PROBLEMATICA COMPORTAMENTULUI SIMULAT

I.1. SCURTĂ INTRODUCERE

Viața demonstrează că este aproape imposibil pentru oameni să trăiască într-o societate fără ca intereselor proprii să fie lezate, astfel încât adesea iau naștere dispute și conflicte, pentru soluționarea cărora este necesară intervenția unei forțe externe imparțiale și obiective cum este justiția care adesea se realizează pe cale contencioasă.

Înfăptuirea actului justițional în domeniul penal trebuie circumscrisă nevoii de adevăr și dreptate în care sunt implicate următoarele entități: societatea civilă, autoritățile publice, precum și parchetul și poliția, cât și instanțele de judecată și cele de executare a pedepsei.

Încă din cele mai vechi timpuri societatea umană și-a arătat preocuparea pentru studiul cauzelor apariției cât și al modului de desfășurare a proceselor și fenomenelor infracționale. În egală măsură s-au realizat cercetări pentru prevenirea și combaterea acestor fenomene în cercând să-și apere sistemul de valori pe care ea însăși se întemeiază.

Această preocupare este deplin justificată în măsură în care se are în vedere faptul că prin fenomenul infracțional se aduce o atingere gravă a intereselor umane de generale cât și a celor de maximă importanță, și astfel se pun în pericol valorile fundamentale astfel afectând buna sa funcționalitate. Astfel orice societate apreciază un comportament al membrilor săi în conformitate cu normele morale și juridice. Nerespectarea acestor norme atrage după sine o serie de măsuri coercitive sau punitive.

După apariția statului apărarea socială împotriva faptelor periculoase a devenit o importantă funcție a acestuia pe care o realizează cu ajutorul elementelor de drept penal, care contribuie la apărarea valorilor prin prevenirea faptelor periculoase și a sancțiunilor aplicabile celor ce comit fapte de această natură.

I.2. TEHNICI FOLOSITE ÎN ANTICHITATE

Conceptul conform căruia comportamentul simulat (minciuna) ar produce efecte fizice a existat din cele mai vechi timpuri.

- China antică – proba măgarilor, a oilor negre, proba orezului
- Africa de vest – proba oului
- Tehnici de constrângere fizică și psihică

Proba orezului

În China antică suspectul era forțat să mestece orez uscat în timp ce era chestionat. Ulterior acestuia i se spunea să scuie orezul. Dacă orezul se lipea de limba acuzatului din cauza unei cantități mici de salivă se credea că acesta este vinovatul. Motivația era că un nevinovat nu ar fi trebuit să fie stresat și prin urmare secreția salivara nu s-ar diminua.

Proba măgarilor

În anul 500 î.Hr., preoți din India antică îi verificau pe presupușii hoți prin proba măgarilor în care cozile acestora erau puse în corturi întinse și presupușii hoți trebuiau să intre în cort și să tragă cu putere de acestea. În acest timp li se spunea că dacă măgarul va rage atunci este o certitudine că sunt vinovați. Dacă vinovații ieșeau din cort cu mâinile curate (fără urme de fibre de păr din coada măgarului) preoții știau automat cine era vinovat.

Gura adevărului

În Roma un cap gigantic de marmură cu o vechime actuală de 2200 ani avea să arate adevărul de minciună. The BoccadellaVerità (gura adevărului) este un disc masiv de marmură ce înfățișează o fată cu o gură în care se putea introduce mână. Gura adevărului se spune că îl reprezintă pe titanul Oceanus cel care hrănește râurile, fântânile și izvoarele lumi. Aceasta se găsește astăzi la biserică Santa Maria în Roma și a devenit locul unde doritori pot face testul adevărului. Scrierile din legendele vechi romane spun că cei ce puneau mana înăuntrul BoccadellaVeritàv erau obligați să spună adevărul altfel nu își mai puteau scoate mâna decât după primirea unei mușcături violente.

Practici de judecată

Proba de încercare era o metodă comună de detectare a vinovăției deși erau considerate adesea barbare și violente nu relevau vinovăția sau nevinovăția. Acestea erau practici de judecată antice unde acuzatul era supus unei încercări periculoase. Moartea indica vinovăția și supraviețuirea indica nevinovația. Aceste practici au fost interzise de biserica catolica și înlocuite cu inchiziția când aceste practici erau folosite pentru a combate erezia. Aceste practici au persistat până în secolul 16. Probele variau ca metode putând să se folosească foc, otravă sau chiar șerpi otrăvitori cu totul. În cazul judecății prin foc învinuitul trebuia să meargă pe tăciuni încinși, fie înroșit în foc sau să scoată pietre din apă clocotită.

Fire ordeal. The trial of Sita in the Ramayana (Nirmukta)¹

Încercările cu apă erau folosite în special pentru persoanele acuzate ca fiind vrăjitoare și respective vrăjitori. Cei acuzați urmau a fi complet inserați în apele râurilor sau lacurilor adesea cu urmări tragice. Plutirea era considerată un semn de vinovăție.

Witch Hunt. The cucking/ducking stool (ListVerse)²

¹(To Err Is Human – A Skeptical Reading Of The Ramayana)

²(Witch Hunt. The cucking/ducking stool)

I.3. APORTUL CRIMINALISTICII LA SOLUȚIONAREA CAUZELOR PENALE

Criminalistica este o știință complexă și interdisciplinară ce aduce laolaltă prin compartimentele sale într-un sistem unitar toate elementele necesare realizării actului de justiție.

Normele de procedură penală urmăresc asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte³.

Această activitate este progresivă urmând etape prestabilite de normele metodologice a organelor de justiție desfășurate de către instanțele de judecată, acestea fiind precedate de o activitate complexă efectuată de organele de urmărire penală care trebuie să asigure punerea unei cauze penale în stare de judecată.

Întregul proces penal se desfășoară pe baza și în limitele prevăzute de lege el fiind reglementat amănunțit de normele de drept procesual penal⁴, însă simpla aplicare a acestor reguli de drept procesual penal este insuficientă fiind necesară recurgerea la metode și mijloace tehnico-științifice specializate de investigare a realității, la reguli și procedee tactice destinate efectuării actelor procedurale precum și la o metodologie de cercetare criminalistică particulara fiecărui tip de infracțiune.

Pentru a confirma învinuirea persoanei instanța trebuie să dovedească existența elementelor constitutive ale infracțiunii cum ar fi elementul material al infracțiunii, consecințele imediate, legătura de cauzalitate dintre fapta comisă și

³ Codul de procedură penală, art. 1

⁴ Ion Neagu, Lucia Moldovan, Drept procesual penal, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1982, p. 119-122